

Proč ve fázovém modelu nejsou lexikální prefixy později mergované adjunktvy

Petr Biskup
www.uni-leipzig.de/~biskup/

1. Úvod

Podle Newell (2005) germánské (odlučitelné) prefixy jsou morfologické adjunktvy, tj. neselektované hlavové (X) elementy. Protože frázové (XP) adjunktvy mohou být mergované (generované) do větné struktury později, tak bylo navrženo (např. Newell 2005, Speyer 2006), že morfologické adjunktvy mohou být také mergované později. To znamená, že se neadjungují na kořenový uzel stromu. Mnozí autoři ukázali, že germánské partikule (particles)¹ a odlučitelné prefixy se podobají slovanským lexikálním prefixům (Arsenijevič 2004, Babko-Malaya 1999, Spencer & Zaretskaya 1998, Svenonius 2004a,b). Následně tedy vzniká otázka, zda slovanské lexikální prefixy mohou být také později mergované adjunktvy. Teoretickým rámcem tohoto článku bude minimalistický dekompoziční přístup k morfologii, což znamená, že morfologická derivace bude součástí derivace syntaktické, protože z konceptuálního hlediska je výhodnější mít jeden generativní komponent než komponenty dva.

2. Vlastnosti lexikálních a superlexikálních prefixů

Vlastnosti lexikálních (interních) prefixů se často stavějí do kontrastu s vlastnostmi superlexikálních (externích) prefixů; např. Babko-Malaya (1999), Filip (2004), Istratkova (2004), Romanova (2004), Svenonius (2004b), Di Sciullo & Slabakova (přípr.). Vlastnosti obou typů prefixů jsou uvedeny v tabulce dole.

lexikální (interní) prefixy	superlexikální (externí) prefixy
1. idiosynkratický význam (lokativní, rezultativní, direkcionalní)	1. pravidelný význam, jako adverbia (delimitativní, kumulativní, repetitivní, distributivní)
2. nemohou se hromadit	2. mohou se hromadit
3. mohou tvořit sekundární imperfektivum	3. nemohou tvořit sekundární imperfektivum
4. jsou blíže ke kořeni než superlexikální prefixy	4. připojují se až po lexikálním prefixu
5. jsou součástí idiomů	5. nejsou součástí idiomů
6. mění argumentovou strukturu slovesa	6. nemění argumentovou strukturu slovesa
7. připojují se k telickému kmeni, má-li sloveso oba	7. připojují se k atelickému kmeni, má-li sloveso oba

3. Lexikální prefixy a pozdější adjunktce

3.1. Lexikální prefixy a jejich projekce

¹ Termín ‘partikule’ tady neznamená slovní druh částice, jak je znám z českých mluvnic. Germánské partikule jsou ve skutečnosti předložky, popř. adverbia:

(i) Lennon pushed the drums **in**.

3.1.1. Lexikální prefixy jsou hlavy, vázané morfémy

Na rozdíl od germánských partikulí a odlučitelných prefixů slovanské prefixy se chovají jako hlavy. To znamená, že nemohou být např. topikalizované, jak je ukázáno v (1) pro češtinu a v (2) pro ruštinu.

- (1) a. Ivan v-běhl do domu. (Č)
Ivan in-ran in house
'Ivan ran into the house.'
b. *V Ivan běhl do domu.
in Ivan ran in house
'Ivan ran into the house.'
- (2) a. Ivan v-bežal v dom. (R)
Ivan in-ran in house
'Ivan ran into the house.'
b. *V Ivan bežal v dom.
in Ivan ran in house
'Ivan ran into the house.'

Také nemohou být zanechány níže ve struktuře při slovesném posunu, jak je ukázáno v příkladu (3) a (4):

- (3) a. Včera vběhl Ivan do domu. (Č)
yesterday in-ran Ivan in house
'Yesterday, Ivan ran into the house.'
b. *Včera běhl Ivan v do domu.
yesterday ran Ivan in in house
'Yesterday, Ivan ran into the house.'
- (4) a. Včera vbežal Ivan v dom. (R)
yesterday in-ran Ivan in house
'Yesterday, Ivan ran into the house.'
b. *Včera bežal Ivan v v dom.
yesterday ran Ivan in in house
'Yesterday, Ivan ran into the house.'

A také nemohou být zanechány osamocené procesem 'gapping', viz příklad (5) and (6).

- (5) Ivan ve-šel, a Taras vy-*(šel). (Č)
Ivan in-went and Taras out-went
'Ivan went in, and Taras went out.'
- (6) Ivan vo-shěl, a Taras vy-*(shel). (R)
Ivan in-went and Taras out-went
'Ivan went in, and Taras went out.'
- (Svenonius 2004a, 9 (22b))

3.1.2. Lexikální prefixy jako rezultativní predikáty

Je jednoduché ukázat, že existuje vztah mezi lexikálními prefixy a argumenty. Lexikální prefixy mohou do argumentové struktury přidat argumenty, které nejsou selektované slovesem, jak je ukázáno v příkladu (7) a (8); viz také sekci 3.3. Prefix *vy-* vyžaduje nějaký argument, o kterém může predikovat, že je ‘venku’. V příkladu (7) to znamená, že dostáváme sebe ‘ven’ z kocoviny. Alternace (7b) a (7b’) potom může být analyzována jako alternace mezi ‘ground’ argumentem *kocovinu* povýšeným do pozice přímého objektu v (7b) a nepovýšeným ‘ground’ argumentem *kocoviny* se *se* coby ‘figure’ argumentem lokalizovaným vzhledem ke kocovině v (7b’).²

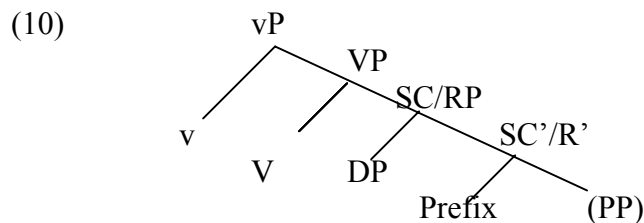
- (7) a.* spát kocovinu (Č)
 sleep hangover
 ‘sleep a hangover’
 b. vy-spat kocovinu b’. vy-spat se z kocoviny
 out-sleep hangover out-sleep self from hangover
 ‘sleep off a hangover’ ‘sleep off a hangover’
- (8) a.* guljat’ sobaku (R)
 walk dog
 ‘walk the dog’
 b. vy-guljat’ sobaku
 out-walk dog
 ‘walk the dog’

Pro ruštinu bylo navrženo, že lexikální prefixy jsou rezultativní predikáty, které se nacházejí v predikačním vztahu k nějakému slovesnému argumentu (např. Spencer & Zaretskaya 1998 následující Levin & Rapoport 1988, srovnej také Mateu 2001). Věta (9a) se tedy dá analyzovat jako (9b), znamenající zhruba: *ona* jako aktor zapříčinila, že pero se dostalo do vypsaného stavu, a to bylo způsobeno jejím procesem psaní.

- (9) a. Ona is-pisala svoju ručku.
 she IZ-write her pen_{ACC}
 ‘Her pen has run out of ink.’
 b. [[CAUSE [ACT (she)], IZ (pen)], BY[WRITE (she)]]
 (Spencer & Zaretskaya 1998, 17 (51), (54))

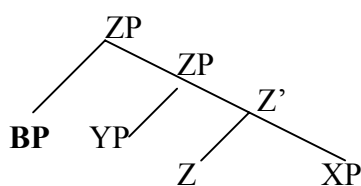
Vztah predikace je v minimalistickém modelu lokální, takže prefix a argument by měly být ve stejné projekci. A je to lexikální prefix, coby predikát selektující argumentovou DP, který se projektuje, ne ona DP. (Lexikální) inkorporace jde standardně ve stromu nahoru a doleva, což znamená, že lexikální prefixy by měly být mergovány v pozici, která je níž než pozice slovesa. Z těchto důvodů budu analyzovat lexikální prefixy jako hlavy, které projektují malou větnou (small clause) nebo rezultativní frázi s příslušným argumentem ve specifikátorové pozici, jak je ukázáno ve stromu (10); podobně jako např. Ramchand (2004), Romanova (2004), Svenonius (2004b), Rojina (2004).

² Srovnej ‘konkrétnější’ příklad s povýšeným ‘ground’ argumentem a nepřítomným ‘figure’ argumentem v (ib):
 (i) a. vylít vodu ze skleničky
 b. vylít skleničku

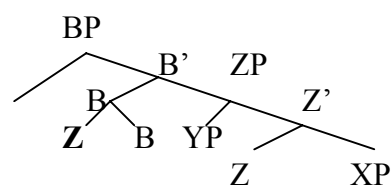

Tato analýza ovšem znamená, že návrh, že lexikální prefixy jsou později mergované morfologické adjunkty, půjde proti standardnímu tvrzení, že adjungované (ať už později, či ne) elementy se neprojektují, jak je zobrazeno ve stromu (11a) pro frázový adjunkt BP a v (11b) pro hlavový adjunkt Z. To je tedy první problém.

(11) a.

b.

3.2. Lexikální prefixy a spellout

3.2.1. Syntakticky

Podle Newell (2005) opožděná adjunkce morfologických elementů nastává v nějaké další fázi³ a děje se tak ve shodě s Nissenbaumovým (2000) principem *Linear Edge Condition*. Tento princip (původně navrhovaný pro frázové adjunkty) je uplatněn na úrovni slov, což znamená, že morfémy mohou být později mergované pouze na hranu příslušného slova, ne dovnitř.

Ve fázovém modelu (např. Chomsky 2000) s fázemi vP a CP platí, že když komputace pracuje na CP fázi, komplement hlavy *v* není pro derivaci již přístupný. To je dáno podmínkou impenetrability fáze *Phase Impenetrability Condition*, která je uvedena v (12).

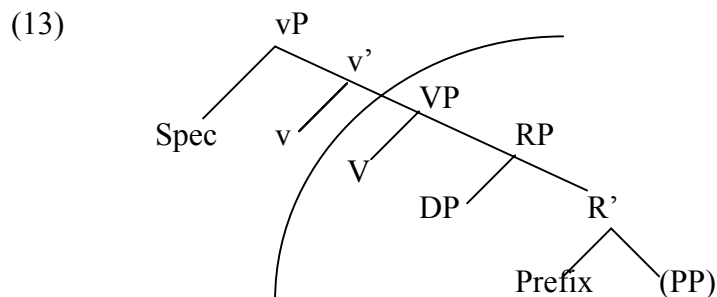
(12) Phase Impenetrability Condition

In phase α with head H , the domain of H is not accessible to operations outside α ; only H and its edge are accessible to such operations.

(Chomsky 2000, 108).

To znamená, že daná rezultativní projekce RP (malá větná projekce) je již spellována v době, kdy komputace pracuje na CP fázi, tj. je nepřístupná pro operace na úrovni CP fáze nebo pro operace v následujících fázích. To je zobrazeno ve stromu (13). Z toho plyne, že příslušný lexikální prefix nemůže být mergován později do dané rezultativní fráze.

³ Nemusí to tedy být nutně hned ta následující fáze.

3.2.2. Fonologicky

Protože, jak bylo řečeno výše, následující operace (to platí i pro operace na rozhraních (interfaces)) nemohou přepsat výstup předcházejících fází, fonologické změny na kořeni vyvolané prefixací sugerují, že lexikální prefixy a příslušný kořen jsou ve stejné fázi. Příklad (14) ukazuje krácení kořenového vokálu při prefixaci v češtině⁴ a příklady (15) a (16) ukazují vokalické změny v kořeni vyvolané prefixací v ruštině.

(14)	a. spát
sleep
'sleep'	b. vy-spat
out-sleep
'sleep off'	(Č)
(15)	a. igrat'
play
'play'	b. pod-ygrat'
under-play
'support sb at playing'	(R)
(16)	a. sóxnut' [soxnut']
dry
'dry'	b. vý-soxnut' [vysəxnut']
out-dry
'dry up'	(R)

Tato fakta jsou opět problematická pro návrh, že lexikální prefixy jsou mergované později v některé z následujících fází. Bylo by nutné nějak zajistit, aby se lexikální prefixy později mergovaly vždycky v té samé fázi, kde je také spellován kořen slovesa, aby oba elementy mohly jít do spelloutu společně.

3.3. Lexikální prefixy a argumenty

Lexikální prefixy mají schopnost měnit argumentovou strukturu a pádové požadavky slovesa, ke kterému se připojují. Lexikální prefix licencuje přítomnost argumentu, jak jsme již viděli v sekci 3.1.2., a také akuzativní pád, jak je ukázáno v příkladech (17) a (18). Ale licencuje jenom jeden strukturní pád, jak ukazuje (17b'), kde akuzativ dostane reflexivní DP *se* a 'ground' argument *kocoviny* tak musí dostat svůj pád od předložky.

(17)	a.* spát kocovinu _{ACC}
sleep hangover
'sleep a hangover'		(Č)
	b. vy-spat kocovinu _{ACC}	b'. vy-spat se _{ACC} z kocoviny _{GEN} / *kocovinu _{ACC}	

⁴ Viz analýzu tohoto fenoménu navrhovanou v Scheer (2004).

out-sleep hangover
'sleep off a hangover'

out-sleep self from hangover / hangover
'sleep off a hangover'

- (18) a. * guljat' sobaku_{ACC} (R)
walk dog
'walk the dog'
b. vy-guljat' sobaku_{ACC}
out-walk dog
'walk the dog'

Lexikální prefixy také dokážou měnit typ a pád argumentu, který je selektován slovesem, jak ukazuje příklad (19) a (20). Prefix *pro-* vyžaduje nějaký argument, přesněji řečeno interval (nebo 'path'), o kterém může predikovat, že je 'naskrz'. Tento interval může mít různou povahu, může to být konkrétní entita jako v příkladu (19) a (20), místní lokace jako např. *projít město*, časový interval jako *prosedět/prožít život* nebo abstraktní interval typu *promyslet ideu* atp.⁵

- (19) a. sedět v křesle_{LOC} (Č)
sit in armchair
'sit in the armchair'
b. pro-sedět křeslo_{ACC}
through-sit armchair_{ACC}
'sit a gap/hole in the armchair'

- (20) a. sidet' v kresle_{LOC} (R)
sit in armchair
'sit in the armchair'
b. pro-sidet' kreslo_{ACC}
through-sit armchair_{ACC}
'sit a gap/hole in the armchair'

⁵ Daná intervalová DP nemusí dostat (být povýšena na) strukturní akuzativ nutně. Může se objevit také v instrumentálu, pokud ho může nést již s neprefigovaným (telickým) slovesem, a potom prefix predikuje o DP v instrumentálu, že je 'naskrz':

(i) projít tunelem

Že to není daný lexikální prefix, kdo uděluje instrumentál, je vidět z následujících příkladů:

(ii) *protlačit davem, *probořit stropem, *probdít noci

Přítomnost instrumentálové DP je ovšem možná, pokud je také strukturní akuzativ udělen:

(iii) protlačit Pavla/se davem

A akuzativní DP jde potom 'skrz' daný interval v instrumentálu (což může být opět pojato jako 'figure-ground' vztah). Opačný vztah s intervalem ve strukturním akuzativu je také možný (iv), jak také ukazuje kontrast s modifikátorem *do poloviny* v příkladu (v) a nesmyslnost příkladu (vi).

(iv) projít čtvrt' tunelem

(v) a. projít tunelem do poloviny

b. projít čtvrt' tunelem do poloviny

(vi) *projít tunel čtvrtí

Pokud jsou obě DP v instrumentálu, potom to, která DP představuje interval, který je 'skrz', rozhoduje princip možné inkuzivity, srovnej kontrast v (vii), kde (vii a) je jednoznačné, kdežto (vii b) je dvojznačné.

(vii) a. projít čtvrtí tunelem

b. projít tunelem vodou

Takže tady existuje dvojitá závislost. Za prvé, přítomnost a typ určitého argumentu je závislý na přítomnosti lexikálního prefixu. Za druhé, přítomnost strukturního akuzativu je závislá na přítomnosti lexikálního prefixu.

Existují dvě základní možnosti, jak zachytit tyto vztahy, pokud člověk chce uplatnit návrh, že lexikální prefixy jsou později mergované adjunktivy.

Jako první je možné tvrdit, že argumenty jsou mergovány také acyklicky, tj. později, a sice až po mergeru daného prefixu. Tato možnost je ovšem v konfliktu se standardním předpokladem, že argumenty se mergují cyklicky. Také by mohly vzniknout problémy s tzv. Condition C efekty, které jsou vysvětlovány právě cyklickým mergerem argumentů. Dalším problémem jsou argumenty in situ ve vP fázi. Tyto argumenty zjevně nečekají na pozdější merger lexikálního prefixu. Také by byl problém, kdyby člověk chtěl tvrdit, že příslušný později mergovaný argument je také argumentem slovesa (nejen lexikálního prefixu) a sloveso bylo přitom spellováno již dříve.

Druhá možnost je, že argumenty jsou mergovány cyklicky a čekají na příslušný lexikální prefix. To má však tu nevýhodu, že potřebujeme 'look ahead', což znamená, že derivace by měla již dopředu vědět, že daný prefix se někdy později v derivaci objeví. To představuje problém, protože ideální derivace má být v tomto ohledu 'slepá'. Pokud nepřijmeme 'look ahead', problém přijde z druhé strany, budeme muset připustit generování mnoha nekonvergentních derivací a budeme následně potřebovat filtrování, které špatné derivace odstraní. To je však velmi neekonomické řešení. Podobně jako již první možnost také toto řešení má problémy s argumentem spellovaným in situ ve vP fázi. Není jasné, jak má tento argument licencován pád a theta roli, když bude lexikální prefix mergován až v některé z následujících fází.

3.4. Hromadění prefixů

Jak již bylo řečeno v sekci 2., lexikální prefixy jsou vždycky blíže ke kořeni než superlexikální prefixy a superlexikální prefixy se mohou na rozdíl od lexikálních vyskytovat v příslušném slově několikrát, viz (21).

(21) SP*-LP-kořen-sufixy

Tato fakta představují problém pro aplikaci Nissenbaumova (2000) *Linear Edge Condition* Newellovou (2005), protože pokud jsou některé superlexikální prefixy mergované již ve vP fázi, jak tvrdí např. Romanova (2004), a pokud budou spellované také ve vP fázi (nebo obecně ve fázi předcházející fázi s mergerem onoho lexikálního prefixu), potom díky mergeru lexikálního prefixu nutně na hranu dostaneme špatné pořadí prefixů: LP-SP-kořen-sufixy.

Pokud bychom se chtěli vyhnout tomuto problému a předpokládali, že všechny superlexikální prefixy jsou např. mergované v CP fázi společně s lexikálním prefixem, potom by bylo nutné stipulovat pořadí mergerů superlexikálních prefixů a mergeru lexikálního prefixu. Lexikální prefix by musel být mergován vždycky před prefixy superlexikálními, aby bylo dosaženo správného pořadí prefixů.⁶

4. Závěr

Kvůli výše uvedeným problémům je možné prohlásit, že lexikální prefixy ve fázovém modelu nejsou později mergované morfologické adjunktivy.

⁶ Samozřejmě by bylo možné opět volit cestu s nadbytečným generováním a filtrováním.

Literatura

- Arsenijević, B. (2004), Slavic verb prefixes are resultative. In: Cahiers Chronos (selection of papers from the CHRONOS 6 conference in Geneva, September 22-24, 2004).
http://www.lucl.leidenuniv.nl/content_docs/faculty/Arsenijevic/slavic_verb_prefixes_are_resultative.pdf
- Babko-Malaya, O. (1999), Zero Morphology: A Study of Aspect, Argument Structure, and Case. Ph.D. dissertation, Rutgers University.
- Chomsky, N. (2000), Minimalist Inquiries: The Framework. In: Martin, R., Michaels, D., Uriagereka, J. (eds.), Step by Step: Essays on minimalist syntax in honor of Howard Lasnik. Cambridge, Mass.: MIT Press, 89-156.
- Di Sciullo, A.M. & Slabakova R. (připr.), Quantification and Aspect. In: H. Verkuyl, H. de Swart, and A. van Hout (Eds.), Perspectives on Aspect. Springer Series Studies in Theoretical Psycholinguistics, Vol. 32.
- Filip, H. (2004), Prefixes and the delimitation of events. A special issue of Journal of Slavic Linguistics, ed. by Wayles Browne and Barbara H. Partee. Volume 11, 1. Pp. 55-101.
<http://semanticsarchive.net/Archive/jBhMDlhZ/jsl11.1.pdf>
- Istratkova, V. (2004), On multiple prefixation in Bulgarian. Nordlyd 32.2, 301-321.
- Levin, B. & Rapoport, T.R. (1988), Lexical Subordination. Proceedings of the 24th Annual Meeting of the Chicago Linguistic Society, 275-289.
- Mateu, J. (2001), Preverbs in Complex Denominal Verbs: Lexical Adjuncts or Core Predicates? CatWPL 9, 37-51.
- Newell, H. (2005), Bracketing Paradoxes and Particle Verbs: A Late Adjunction Analysis. Proceedings of ConSOLE XIII.
http://www.sole.leidenuniv.nl/content_docs/ConsoleXIII2004pdfs/console13-heather-newell.pdf
- Nissenbaum, J. (2000), Investigations of Covert Phrase Movement. Ph.D. dissertation, MIT.
- Ramchand, G. (2004), Time and the event: The semantics of Russian prefixes. Nordlyd 32.2, 323-361.
- Rojina; N. (2004), English Particles, Russian Prefixes, and Prepositional Phrases. MA. thesis. University of Tromsø.
- Romanova, Z. (2004), Superlexical vs. lexical prefixes. Nordlyd 32.2, 255-278.
- Scheer, T. (2004), O samohláskové délce při derivaci v češtině. In: Hladká, Z. & P. Karlík (eds.), Čeština - univerzália a specifika 5. Praha: Lidové noviny, 224-239.
- Spencer, A. & Zaretskaya, M. (1998), Verb prefixation in Russian as lexical subordination. Linguistics 36, 1-39.
- Speyer, A. (2006), Bracketing Paradoxes und wortinterne Adjunktion. Handout. GGS Stuttgart.
- Svenonius P. (2004a), Russian prefixes are phrasal. <http://ling.auf.net/lingBuzz/000043>
- Svenonius P. (2004b), Slavic prefixes inside and outside VP. Nordlyd 32.2, 205-253